

УДК 334.112.02

О. М. Костюк,
аспірант, Національний технічний університет України "КПІ"

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуті проблеми розвитку та обґрунтовані основні передумови самостійного існування малого бізнесу і його вплив на конкурентоспроможність національної економіки.

In the article the considered problems of development and basic pre-conditions of independent existence of small business and his influence are grounded on the competitiveness of national economy.

Ключові слова: бізнес, розвиток, підприємництво, реформи. Комплексний та системний підходи.

ВСТУП

Проблемам розвитку малого підприємництва присвячені праці таких відомих українських вчених, як А.І. Барановського, М.Д. Білика, З.С. Варналія, Л.І. Воротиної, І.Г. Ганечко, Ю.І. Єханурова, О.В. Жука, Н. Кожевіної, В.В. Корнеєва, О.Є. Кузьміна, Н.Л. Лесик, Д.В. Ляпіна, С.К. Реверчука, Н.В. Савки, О.В. Титаренко, О.І. Хорольського, В.К. Черняка, Ю.Ю. Юрченко. В Росії ці питання висвітлювали В.С. Афанасьєв, А.О. Білінов, В.Н. Ічитовкін, П.О. Мягков, В.А. Рубе, В.Е. Савченко, А.А. Шулуєв. Західна економічна думка представлена дослідженнями П. Бернса, Й. Ворста, П. Друкера, П. Равантлоу, Д. Сторея, П. Хейне, Г. Хоскінга, Й. Шумпетера та інших вчених.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У статті розглядається становлення і розвиток малого підприємництва в перехідній економіці України, а також визначені основні передумови, бо саме малі підприємства, особливо у разі задовільної розробки нової державної політики в сфері малого підприємництва, можуть стати основою ринкових структур у багатьох галузях.

МЕТОДОЛОГІЯ

Порівняльний аналіз, статистичний метод, метод синтезу та обробки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Процес становлення малого приватного бізнесу в економіці України потребує подальшого ґрунтового дослідження та розроблення довгострокової програми сприяння. Розроблені протягом 2000—2008 років стратегії України [1—3] не стали загально визначеними та не одержали належного теоретичного обґрунтування. Ця тема особливо актуальна сьогодні, коли процеси, які супроводжують становлення підприємництва, ще недостатньо вивчені. Західна економічна наука поглиблено вивчає мале підприємництво уже не одне десятиліття. Вітчизняні економісти тільки розпочали дослідження цього явища в добу незалежності України.

Проте, навіть сучасні дослідження не дають вичерпної оцінки тих глибоких перетворень, які відбуваються у секторі малого приватного бізнесу, оскільки він перебуває у постійній динаміці. Щоразу науковці-дослідники феномена підприємництва стикаються з якісно

новими його проявами. Подальшого дослідження потребують проблеми визначення оптимальних розмірів малих підприємств, вироблення ефективної системи державного регулювання та підтримки вітчизняного підприємництва, вивчення досвіду країн Східної та Центральної Європи у справі розвитку приватного бізнесу з проєкцією на специфіку українського ринку.

Після проголошення незалежності Україна розпочала багатоступінчастий та складний процес ринкової трансформації. Він передбачає становлення валютно-грошової системи, власних законодавчих інституцій, проведення приватизації, земельної реформи тощо.

Історія розвитку малого підприємництва в Україні нараховує трохи більше 10 років. За цей період здійснились значні зміни в кількісному та якісному складі підприємницьких структур, в економічних і правових умовах, державній політиці розвитку малого та середнього бізнесу.

Становлення малого підприємництва умовно можна поділити на 3 етапи.

I етап: 1991—1994 роки — початок формування державної політики підтримки малого підприємництва, прийняття Верховною Радою України Закону "Про підприємництво", утворення Державного комітету України з сприяння малим підприємствам і підприємництву та схвалення урядом Програми державної підтримки підприємництва;

II етап: 1995—1997 роки — період реформування системи державної підтримки підприємництва, схвалення Кабінетом Міністрів Концепції Державної політики розвитку малого підприємництва, конституційне закріплення свободи підприємництва та затвердження урядом Програми розвитку малого підприємництва на 1997—1998 роки;

III етап: з 1998 року по теперішній час — визнання на рівні державної політики необхідності зменшення державного втручання у підприємницьку діяльність, введення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, прийняття Верховною Радою України Законів "Про державну підтримку малого підприємництва" та "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні".

Процес становлення малого підприємництва в молодій українській державі особливо актуальний сьогодні. В умовах гігантизму, вкрай невідлагоджених гос-

подарських зв'язків та кризової економіки, в цілому, малий бізнес виступає одним із засобів вирішення багатьох соціально-економічних завдань. Він сприяє послабленню монополістичних тенденцій шляхом розвитку внутрішньогалузевої конкуренції у національній економіці [4].

Особлива роль малих підприємств полягає у підтримці й розвитку деяких галузей, зокрема торгівлі, послуг та громадського харчування. За часів командної економіки ці галузі розвивалися надзвичайно слабо, оскільки держава акцентувала свою увагу на великому виробництві. Деформацію галузевої структури національної економіки можна значною мірою виправити за допомогою ефективного малого приватного бізнесу.

Однак, незважаючи на всі позитивні зрушення, мале підприємництво стикається з великою кількістю перешкод. Його розвиток відбувається нерівномірно, хаотично та суперечливо, йому не приділяють належної уваги державні органи: програми підтримки є декларативними, немає узгодженості у діях центральної та місцевої влади, слабка фінансова допомога тощо.

Вихідним пунктом виступає категорія власності та одна із її форм — приватна власність. Відносини власності, які панують у суспільстві, впливають на суспільно-політичний лад, економічний розвиток, формування інтересів різних соціальних прошарків. Вони формують економічну систему країни та мережу інституцій, які підтримують її функціонування.

Поняття "бізнес" та "підприємництво" є синонімічними. Підприємництво розглядається як інноваційна, ризикова діяльність індивідів із створення благ, метою якої є отримання прибутку. Відповідно підприємцем є вольовий, енергійний, творчий, цілеспрямований, амбіційний та наполегливий лідер, здатний організувати власну справу, залучити до її виконання інших людей, ефективно поєднати різноманітні ресурси тощо. Акцентується увага на певній синонімічності таких термінів, як "фірма", "компанія", "підприємство" і "мале підприємство" та "малий бізнес".

Донедавна українські малі підприємства оцінювалися за критеріями, сформульованими у Законі України "Про підприємства". Як показала практика, ці показники були значно завищеними та економічно недоцільними, тому не отримали широкого застосування. Починаючи з 1999 року, Україна користується критеріями, які сформульовані в Указі Президента України "Про державну підтримку малого підприємництва". Застосування двох показників вищезгаданого документа — кількості працівників та обсягу річного виторгу — є цілком достатнім для практичних цілей. На нашу думку, не потрібно диференціювати показники кількості зайнятих по галузях, оскільки дуже важко об'єктивно оцінити оптимальні розміри малих підприємств у різних сферах економіки. Єдиний універсальний критерій значно спрощує характеристику малих підприємства [5].

Роль, яку мале підприємництво відіграватиме в Україні, значно залежатиме від економічної моделі країни. Індивідуалістично-кооперативні цінності українців відповідають багатопартійній системі політичного правління та ринковому господарству з обмеженим втручанням держави. Українська модель повинна складатися еволюційно, на основі політичних, економічних, природ-

но-кліматичних, історичних, культурних особливостей розвитку країни, і ні в якому разі не бути копією іншої моделі. На нашу думку, недоцільно робити розрахунки, щоб визначити точну кількість МП, яка необхідна для конкурентного розвитку вітчизняної економіки. Значно важливіше спрямувати увагу держави на здійснення кардинальних економічних перетворень. Через деякий час в результаті цієї тактики в Україні з'явиться така чисельність малих фірм, яка буде оптимальною для ефективного функціонування народного господарства.

Приблизно до 70-х років МП вважалися неперспективними і їм не приділялося належної уваги з боку держави та дослідників, оскільки в західних економіках переважали великі підприємства. Однак протягом 70-х років центр тяжіння ділової активності поступово почав зміщуватися в сектор малого бізнесу, що виявилось у суттєвому зростанні кількості малих підприємств, посиленні їхнього впливу на створення національного доходу, забезпечення зайнятості та розвитку конкуренції [6].

Кожного року кількість МП в країні зростає. Малі підприємства в Україні перебувають у приватній, колективній, державній та змішаній формах власності.

Питома вага МП майже в усіх галузях економіки зменшується, за винятком торгівлі, громадського харчування та матеріально-технічного постачання. Малі компанії концентруються у галузях, де швидко окуповується капітал і не потрібно великих матеріальних затрат та інвестицій для ведення бізнесу. Багато МП одночасно займається кількома видами діяльності.

В Україні спостерігається дуже нерівномірний розподіл малих підприємств по областях. Він зумовлений різними територіальними умовами: економічним потенціалом, ресурсним забезпеченням, спеціалізацією регіонів, рівнем інвестиційної активності, станом ринкової інфраструктури, відносинами між державними органами та підприємницькими структурами. Ці регіональні особливості слід враховувати у процесі розробки заходів державної підтримки.

Порівнюючи дані розвитку вітчизняного малого підприємництва з показниками інших країн, зауважимо, що Україна значно відстає навіть від країн Східної та Центральної Європи. Для порівняння: у Польщі на тисячу жителів припадає 51,3 МП, у Чехії — 12,4, в Україні — лише 2,6. У країнах ринкового господарства більше половини ВВП створюють малі підприємства. В Україні поки що малий бізнес не відіграє суттєвої ролі у забезпеченні економічного зростання, його внесок у ВВП становить лише 9,0—9,5% [6].

У своїй діяльності мале вітчизняне підприємництво нашоухується на різноманітні макро- та мікроекономічні перешкоди. До першої групи належать такі: податкова політика, відсутність належного законодавчо-нормативного забезпечення. Сьогодні податкова система країни впливає на розвиток бізнесу вкрай негативно. За нашими підрахунками, понад 80% доходу підприємства вилучається у вигляді різноманітних податків та платежів. Сучасна податкова система не дає змоги підприємствам здійснювати інвестування, а також створює якнайсприятливіші умови для їх відходу у тіньовий сектор економіки. Підприємницька діяльність не може повноцінно розвиватися через відсутність або недосконалість законів, які її регулюють.

Адміністративні бар'єри. Велика кількість законів, нормативних актів, інструкцій заплутує підприємців, вони змушені витратити багато часу на вивчення змін до законодавства та втілення їх у свою діяльність. Підприємства піддаються частим і безпідставним перевіркам з боку різноманітних державних органів.

Обмеженість внутрішнього попиту та наявність кризи збуту на внутрішньому ринку. В результаті масового зростання безробіття, збільшення заборгованості по зарплатах та пенсіях, нещодавніх інфляційних стрибків зменшуються доходи громадян. Малий бізнес втрачає головних споживачів своєї продукції.

Недостатня державна підтримка. На сьогодні в Україні ще не склалася ефективна система державної підтримки та захисту малого підприємництва. Діє слабкий механізм фінансування та кредитування, має місце невідповідне інформаційне та консультативне забезпечення, недосконала система підготовки та перепідготовки кадрів для підприємницької діяльності.

Низька інвестиційна активність. Нестабільність стримує підприємців від інвестування. Більшість МП не мають коштів для здійснення капіталовкладень, оскільки кредити є надто дорогими і короткостроковими, а більша частина прибутків спрямовується на сплату податків.

Нерозвинутість інфраструктури. Незважаючи на велику кількість об'єктів інфраструктури, їхня роль у розвитку малого бізнесу ще дуже незначна. Між різними організаціями підтримки МП та, власне, МП ще не налагоджено ефективної співпраці та обміну інформацією.

Нерозвинутість ринку фінансових джерел. Дорожня кредитних ресурсів та обмеженість державних фінансових фондів значно лімітують можливості МП. Фірми змушені в основному покладатися на власні кошти та капітал приватних осіб.

Тіньова економіка. Малий бізнес щораз ширше використовує практику роботи без оформлення договорів, а також намагається переводити свої операції у готівковий оборот, з метою мінімізації оподаткування. Найчастіше МП є вимушеними учасниками тіньової економіки, їх туди "заганяють" податковий тиск, державна бюрократія тощо.

Неефективна приватизація. Хоча малу приватизацію вже майже завершено, вона не дала значного поштовху розвитку приватного підприємництва. Процес малої приватизації був підпорядкований багатьом обмеженням. У результаті при нефункціонуючому вторинному ринку приватизаційних об'єктів багато підприємств перебувають в руках тих, хто неспроможний ними управляти, але не може їх продати.

Загальна криза економіки. На тенденції розвитку малого підприємництва безпосередньо впливає негативна динаміка основних макроекономічних показників. Постійний спад ВВП призводить до зменшення внутрішніх фінансових ресурсів держави, обігових коштів у суб'єктів підприємницької діяльності, зниження купівельної спроможності населення України. Можливості малих підприємств на ринку значно обмежує висока питома вага бартеру в обороті.

Нерозвиненість ринку нерухомості. Малим підприємствам катастрофічно не вистачає офісних приміщень. Орендна плата є дуже високою, правила оренди заплу-

тані, у багатьох випадках об'єкт не дозволяють приватизувати разом з приміщенням.

Нерозвиненість лізингу та франчайзингу значно звужує діапазон фінансування бізнесу. Внаслідок дорогих лізингових платежів малий бізнес в Україні не має можливості брати обладнання у лізинг. Тому потрібно створити умови для зародження та становлення лізингових компаній, а також заохочувати банки та інші фінансові установи до участі у лізингових відносинах.

Серед мікроекономічних факторів, що найбільше впливають на розвиток малого підприємництва, можна виділити такі: спосіб та час виникнення; форма власності; фінансові можливості підприємства; асортимент продукції, яку воно виготовляє, її якість та попит на неї; обрану стратегію діяльності підприємства, його організаційну структуру; кадрову політику; можливість доступу до комерційної інформації; навички керівника професійно управляти бізнесом; ступінь дотримання клієнтами умов контрактів та платіжної дисципліни.

В умовах нестабільної економічної ситуації вітчизняний малий бізнес потребує протекторату держави. На жаль, поки що ефективний механізм підтримки та стимулювання розвитку підприємництва в Україні ще не створений. Прийняті програми, закони, постанови мають здебільшого декларативний характер. Фінансова допомога, яку надають Український фонд підтримки підприємництва, Державний фонд підтримки селянських (фермерських) господарств та Державний інноваційний фонд, є досить мізерною.

Перш за все, необхідно забезпечити бізнес належною правовою підтримкою. Багато законів, які дали поштовх розвитку підприємництва в країні, вже не відповідають вимогам часу і потребують удосконалення.

Одне з ключових місць серед перспективних заходів державної підтримки повинна зайняти фінансова допомога, яка передбачає надання пільгових кредитів, їх гарантування, створення державних фондів та спеціалізованих фінансових інституцій тощо. Проте ці напрями підтримки можливі лише в майбутньому, коли вітчизняна економіка досягне певної стабільності. Сьогодні до таких заходів вона ще не готова.

Незважаючи на запровадження єдиного пільгового податку для мікропідприємств, податкова система в Україні ще не є сприятливою для розвитку малого бізнесу. Потрібно реформувати податкову систему для усіх підприємств: зменшити податковий тиск шляхом зниження податків на заробітну плату, ПДВ, митних зборів на імпортовану продукцію, розширення бази оподаткування тощо [7].

Одним із напрямів реформування податкового законодавства повинно стати перетворення податкової системи на стимулюючий фактор розвитку малого бізнесу. Дію Указу Президента "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємства" необхідно поширити на всі малі підприємства. Право на єдиний пільговий податок повинні мати не лише мікропідприємства, але й інші суб'єкти малого бізнесу. Проте це право доцільно залишити для мікропідприємств на необмежений час, а для малих підприємств лімітувати його дію до перших двох-трьох років діяль-

ності. Таким чином, держава не створюватиме у малих підприємств ілюзії постійної опіки та підтримки, що відповідно відіграватиме роль заохочуючого механізму до боротьби за виживання на ринку.

Інші напрями допомоги повинні передбачати: інформаційне, консультативне та кадрове забезпечення, створення баз даних про ринки, компанії, фонди підтримки; підтримка інноваційної діяльності; розміщення державних замовлень серед малих підприємств; сприяння співпраці великого та малого бізнесу; сприяння зовнішньоекономічній діяльності малих підприємств; забезпечення розвитку програм виробництва спеціалізованого обладнання для МП; розробку програм розвитку та підтримки малого бізнесу у великих містах.

Значний внесок у становлення та розвиток малого підприємництва в Україні робить міжнародна підтримка. Вона значно доповнює та компенсує заходи державної підтримки, особливо фінансової. Переважно сучасні програми допомоги складаються з таких головних напрямів: фінансового — виділення кредитів, грантів; інформаційно-консультативного — консультування з різних питань ведення бізнесу та надання необхідної ділової інформації; навчального — навчання підприємців основ ринкового господарства, методів міжнародної бухгалтерії тощо.

Сьогодні в Україні діє кілька кредитних ліній. Умови позичання коштів є досить подібними: вони є однаковими щодо вимог застави і бізнес-планів, різняться за процентами і розмірами кредитів. Проте, зважаючи на умови міжнародного фінансування, зовсім небагато вітчизняних МП може скористатися їхніми кредитами. Фонди фінансування є дуже обмеженими, більшість МП не мають змоги забезпечити цінну заставу та виконати інші вимоги кредиторів.

Інвестиції міжнародних фондів у розвиток українського малого підприємництва у 3—7 разів менші, ніж у країнах Центральної та Східної Європи. Така ситуація зумовлена високим ступенем інвестиційного ризику в країні. За рівнем свободи бізнесу Україна має один із найнижчих рейтингів серед країн Європи.

Інформаційно-консультативна підтримка та навчальний напрям представлені бізнес-центрами та бізнес-інкубаторами, які консультують МП з питань оподаткування, маркетингу, допомагають у пошуку джерел фінансування, партнерів за кордоном, підготовки бізнес-планів. Найвідоміші з них — Міжнародна Фінансова Корпорація, проект Нью-бізнес, Міжнародний корпус експертів-добровольців, Агентство з розвитку підприємництва за програмою TACIS та інші.

Міжнародна підтримка малого підприємництва в Україні є вагомим чинником зростання приватного сектора в країні, утвердження засад ринкового господарства та свободи підприємництва. Звичайно, що за наявних обсягів ще не усі малі підприємства можуть її отримати. Однак важливим є те, що з кожним роком обсяги міжнародної допомоги зростають, що виявляється у появі нових бізнес-центрів та розширенні кредитних ліній. В умовах, коли держава не здатна повноцінно підтримати свій сектор малого бізнесу, ініціативу підтримки взяли закордонні та вітчизняні структури, які вже зараз мають приклади успішної співпраці з малими підприємцями.

ВИСНОВКИ

1. Становлення малого бізнесу є життєвонеобхідною умовою реформування української економіки. Мале підприємництво здатне забезпечити структурну перебудову економіки, створити нові робочі місця, сприяти процесам приватизації та демократизації. Розвиток МП є гарантом невідворотності вітчизняних ринкових перетворень.

2. Сьогодні становище вітчизняного малого бізнесу є вкрай складним і вимагає негайного вирішення. Малі підприємства змушені діяти в реаліях кризової економіки: вони потерпають від надмірного оподаткування, нестачі кредитних джерел, адміністративних утисків та інших негативних явищ, які супроводжують процеси реформування в країні. Мале підприємництво як найвразливіший сектор економіки не отримує належного захисту та підтримки держави. Результатом цих труднощів є масовий відхід МП у тіньовий сектор, посилення кримінальних тенденцій у бізнесі тощо.

3. Сектор малого бізнесу в Україні ще недостатньо розвинутий. Спостерігається підвищена концентрація МП у торгівлі, матеріально-технічному постачанні та громадському харчуванні, тобто галузях зі швидкою окупністю капіталу. Існує тенденція до зменшення кількості МП у промисловості. За офіційною статистикою найбільше МП перебуває у колективній власності (65%), приватними є 31% та державними — 0,9%. В регіональному розрізі МП розташовані надзвичайно нерівномірно.

4. Негайних змін потребує податкова ситуація. Необхідно реформувати податкову систему для усіх підприємств: зменшити податковий тиск шляхом зниження податків на заробітну плату, ПДВ, митних зборів на імпортовану продукцію; зменшити кількість податків та різноманітних платежів; перетворити податкову систему на стимулюючий фактор розвитку малого бізнесу. Дію Указу Президента щодо пільгового оподаткування мікропідприємств потрібно поширити на усі малі підприємства. Право на єдиний пільговий податок повинні мати не лише мікропідприємства, але й інші суб'єкти малого бізнесу. Проте, це право доцільно залишити для мікропідприємств на необмежений час, а для малих підприємств лімітувати його дію до перших двох-трьох років діяльності.

5. МП перебувають у складній фінансовій ситуації. Проблема отримання фінансування для бізнесу є суттєвим фактором, що стримує появу нових господарських одиниць та розширення вже існуючого бізнесу. Проте в умовах хронічної нестачі державних коштів та економічної нестабільності говорити про фінансову підтримку малого бізнесу ще зарано. Такі заходи державної підтримки малого підприємництва, як створення фондів фінансування, виділення пільгових державних кредитів, гарантування позик для МП, не матимуть успіху в сучасній економічній ситуації. В Україні ще не склалися оптимальні передумови для ефективного використання пільгових кредитів. Ці заходи фінансової допомоги можуть "запрацювати" тільки в економіці, яка досягла певної стабільності.

6. Тому сьогодні увагу держави доцільно сконцентрувати на забезпеченні сприятливих умов для розвитку підприємництва: проведенні комплексних економічних

реформ, запровадженні пільгового оподаткування суб'єктів малого бізнесу, дерегулюванні підприємницької діяльності.

7. Мала приватизація не дала значного поштовху розвитку малого підприємництва в Україні. Ефективність приватизаційного процесу була значно підірвана його повільними темпами, багатьма обмеженнями щодо викупу та подальшої експлуатації об'єктів. У результаті багато об'єктів стали власністю тих, хто нездатний ними управляти. При подальшому проведенні малої приватизації необхідно більше застосовувати конкурентні методи продажу об'єктів, ліквідувати необгрунтовані обмеження і використовувати лише ті, які є економічно доцільними, тощо.

8. На сьогодні ефективної системи державної підтримки малого підприємництва в Україні не існує. Істотним недоліком усіх невдалих спроб становлення дієвої системи державної підтримки МП є повільне здійснення радикальних економічних перетворень. Першочерговою метою підтримки повинно бути не вирішення конкретних проблем МП, а забезпечення сприятливих загальних умов для розвитку підприємництва. Саме така політика може бути найефективнішим стимулятором становлення малого бізнесу в Україні. Необхідні розробка та реалізація загальнодержавної та регіональної політики підтримки малого підприємництва в пріоритетних напрямках на основі конкретних інвестиційних проектів за рахунок державних та місцевих джерел фінансування; подальший розвиток та вдосконалення ринкової інфраструктури, яка забезпечувала б підтримку та функціонування, в першу чергу, малого та середнього бізнесу; створення необхідних умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій.

9. Потрібне чітке визначення статусу та функцій системи центральних та регіональних органів державного управління, які проводять державну політику підтримки та координації розвитку підприємництва, в першу чергу, малого та середнього підприємництва; забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади всіх рівнів, які займаються формуванням та реалізацією державної та регіональної політики розвитку підприємництва, використанням міжнародної фінансової та технічної допомоги з урахуванням зацікавленості підприємницьких структур.

У загальному вигляді інфраструктура малого бізнесу є сукупністю підприємств, установ, організацій та інституцій, які безпосередньо забезпечують умови життєдіяльності, відтворення та існування малого бізнесу в цілому. Комплексна підтримка малого бізнесу повинна мати у складі: інформаційне забезпечення, в тому числі рекламу; підготовку кадрів (загальну та професійну); профорієнтацію; відбір та просування бізнес-проектів; консалтинг (економічне, управлінське, технічне забезпечення); маркетингове забезпечення (збут); лізинг; інжиніринг; пошук інвесторів; отримання кредитів; страхування; гарантії та здійснення контролю для інвесторів; отримання державних контрактів та субпідрядів; запуск системи малих підрядів.

Динамізм, розвиток і диверсифікація форм малого бізнесу дають основи передбачати, що в майбутньому цей сектор господарювання в країнах Заходу буде розвиватися. Хотілося б сподіватися, що найближчим ча-

сом і наша країна, враховуючи обширний зарубіжний досвід, піде шляхом адаптації підприємств малого бізнесу до сьогоднішніх економічних умов господарювання. Тим більше, що має глибоке коріння в економічній історії нашої країни малий і середній бізнес, не використовується повною мірою як в збільшенні обсягів виробництва, так і в підвищенні його ефективності і сбалансованості. Отже, кращим виходом з кризової ситуації була б державна політика уряду, направлена на розширення і розвиток підприємств малого підприємництва в нашій країні.

Безперечна перспективність сектора малого і середнього підприємництва в сучасній економіці і, отже, великий інтерес до нього не треба розглядати лише як чергову компанію в системі антикризових заходів, але і як довготривалий напрям структурної політики, що забезпечує органічну змичку виробничих і ринкових процесів у господарстві, реалізацію сучасної стратегії економічного зростання протягом довготривалого переходу. Бо саме малі підприємства можуть забезпечити перелив інвестицій в сфері найбільш ефективного додатку ресурсів і тим самим з'єднати процеси структурної політики і формування ринку.

Література:

1. Постанова Президента України до Верховної ади гукраїни "Україна: поступ у XXS cnjksnzz / Cnhfntusz trjyvsxyuj s c jwsfkmujj hjpdbnre yf 2000—2004 РОКИ" Від 23.02.2000 р. №276а/2000/ сайт Верховної Ради України: <http://portal.rada.gov.ua>
2. Послання Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір: Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002—2011 роки" від 30.04.2002 р. №0001 100-02. — сайт Верховної Ради України: <http://portal.rada.gov.ua>
3. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004—2015 роки) "Шляхом європейської інтегрції" / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т. стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с.
4. Кубай Н.Є. Види і джерела фінансування малого бізнесу в Україні // Фінанси малого бізнесу: аналітичний посібник / під ред. С.К. Реверчука. — Львів: Діалог, 1996. — 347.
5. Білоус Г. Розвиток малого підприємництва в Україні // Економіка України. — 2000 — №2. — С. 34—46.
6. Григор'єва Т. Оподаткування малого бізнесу: Один з шляхів розв'язання проблеми // Економіст. — 1998. — № 12. — С. 44—45.
7. Гнатовський О.П. Ефективність запровадження та розвитку малого підприємництва в Україні // Фінансист. — 2006. — № 5. — С. 17—19.
8. Зиадат М. Организационно-экономические условия становления предпринимательства в странах с переходной экономикой // Придніпровський науковий вісник. Економіка. — 1998. — № 104. — С. 57—65.
9. Підприємницька діяльність: стратегія економічного розвитку. — Суми: Довкілля, 2001; Підприємництво. — К.: Центр навчальної літератури, 2003.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2010 р.